Narodowe Forum Muzyki

Przestrzeń dla piękna

10 maja 2019
piątek
19:00

Wrocław, NFM, Sala Główna

Śpiąca królewna

Ruben Gazarian – dyrygent
Soyoung Yoon – skrzypce
NFM Filharmonia Wrocławska

P. Czajkowski

D. Szostakowicz

E. Elgar

Program:

Piotr Czajkowski (1840–1893) *Śpiąca królewna* – fragmenty z baletu: *Wstęp*, *Marsz* i *Walc* z I aktu, *Marsz* z III aktu, *Panorama i Finał* z II aktu [10']

Dymitr Szostakowicz (1906–1975) *I Koncert skrzypcowy a-moll* op. 77 [36']
I Nocturne: Moderato
II Scherzo: Allegro
III Passacaglia: Andante
IV Burlesca: Allegro con brio

***

Edward Elgar (1857–1934) *Wariacje „Enigma"* op. 36 [29']
Andante
Wariacja I C. A. E.
Wariacja II H. D. S.-P.
Wariacja III R. B. T.
Wariacja IV W. M. B.
Wariacja V R. P. A.
Wariacja VI Ysobel
Wariacja VII Troyte
Wariacja VIII W. N.
Wariacja IX Nimrod
Wariacja X Intermezzo: Dorabella
Wariacja XI G. R. S.
Wariacja XII B. G. N.
Wariacja XIII Romanza: ***
Wariacja XIV Finale: E. D. U.

Prosimy o nagradzanie artystów brawami po zakończeniu ostatniej części każdego z utworów.

Dofinansowano ze środków:

ClassicalFutures.eu

Projekt współfinansowany w ramach programu Unii Europejskiej „Kreatywna Europa"

OMÓWIENIE
Krzysztof Komarnicki

Balet *Śpiąca królewna* – drugi z trzech baletów Piotra Czajkowskiego, z librettem stworzonym według baśni Charles'a Perraulta i braci Grimm, wprowadzającym także dodatkowo postacie z innych bajek – powstał w 1889 r. dla zespołu Teatru Maryjskiego w Petersburgu. Wówczas był to jeden z najlepszych zespołów baletowych świata, mogący się pochwalić dużą liczbą solistów, a zwłaszcza solistek. Ideą dzieła, zrodzoną w głowie dyrektora i librecisty Iwana Wsiewołożskiego oraz głównego choreografa Mariusa Petipy, było właśnie to, aby ci wszyscy wspaniali tancerze mogli dać popis swoich umiejętności. W przeciwieństwie do muzyki do *Jeziora łabędziego* muzyka do *Śpiącej królewny* powstawała w tradycyjny sposób, tzn. pod dyktando choreografa, który określił liczbę numerów, ich tempo, charakter i liczbę taktów. Wbrew pozorom takie warunki pracy są dla kompozytora komfortowe: na podstawie tych danych szybko określa on strukturę harmoniczną poszczególnych fragmentów i wszystko, co zostaje mu do zrobienia, to napisanie ładnych melodii spełniających specyfikację zamówienia oraz zinstrumentowanie całości. Czajkowski pracował szybko i stworzył utwór bardzo udany, pozbawiony słabych punktów.

Pomysł opracowania orkiestrowej suity pojawił się zaraz po premierze w 1890 r., ale Czajkowski, mający tu absolutnie wolną rękę, nie potrafił tej pracy ukończyć. Jak sam twierdził, wobec swojej muzyki zawsze miał odczucia skrajne: albo jej nie cierpiał, albo był z niej całkowicie zadowolony. Muzykę do *Śpiącej królewny* cenił tak bardzo, że nie mógł zdecydować, które numery włączyć do ewentualnej suity. Ostatecznie za życia kompozytora opublikowano tylko pojedyncze numery, nietworzące żadnego układu. Żadna z wersji z przełomu XIX i XX w. nie jest przez Czajkowskiego autoryzowana, a i dzisiaj wykonawcy często sami dokonują takiego czy innego wyboru numerów. Pozycjami „obowiązkowymi" są jednak *Walc*, *Panorama* i *Finał*, które pojawiają się niemal w każdej propozycji.

I Koncert skrzypcowy a-moll Dymitra Szostakowicza powstał z myślą o Dawidzie Ojstrachu, w ścisłej współpracy obu artystów. Utwór był gotowy w 1948 r., ale sytuacja wewnętrzna w ZSRR i sytuacja samego kompozytora sprawiły, że jego prawykonanie (pod batutą Jewgienija Mrawińskiego) odbyło się dopiero w 1955 r. Przez te wszystkie lata Szostakowicz i Ojstrach ciągle dopracowywali dzieło.

W tym czasie kompozytor bardzo interesował się barokowymi formami, stąd też koncert ma czteroczęściowy układ *concerto da chiesa*: wolno – szybko – wolno – (bardzo) szybko. Drugą część wolną tworzy z kolei passacaglia, arcybarokowa forma oparta na stałym basie.

Pozostałe części nie nawiązują już tak wprost do baroku, ale też dla Szostakowicza barok był tylko źródłem inspiracji. Na pewno nie chciał komponować neoklasycznego dzieła ani pastiszu. Obszerne preludium, nazwane przez Szostakowicza *Nokturnem*, jest bardzo intensywne w wyrazie, wymaga nie tyle zręczności palców, ile absolutnego panowania zarówno nad skrzypcami, jak i muzyczną materią. Scherzo jest demonicznym tańcem i po raz pierwszy wprowadza muzyczny podpis autora: dźwięki DSCH. Finał, nazwany *Burleską*, jest arcywirtuozowski i kończy to niełatwe w odbiorze i wymagające dzieło w optymistyczny sposób. Czterdzieści lat przed tym, jak Enigma stała się symbolem matematycznego geniuszu Mariana Rejewskiego i Alana Turinga, którzy złamali jej kody, słowo to było kojarzone wyłącznie z orkiestrowymi wariacjami pewnego niemłodego już Anglika, który dzięki sukcesowi tej kompozycji z dnia na dzień przestał być „synem stroiciela fortepianów" i stał się „największym angielskim kompozytorem po Purcellu".

Enigma – czyli zagadka. Edward Elgar twierdził, że temat do wariacji jest kontrapunktem do powszechnie znanej melodii, która jednak w utworze nigdy się nie pojawia. Problem polega tylko na tym, że można takich melodii dopasować bardzo wiele i jest to zresztą częsta rozrywka muzyków. Najbardziej znany jest fakt, że słynny kanon Pachelbela kontrapunktuje – oczywiście w sposób niezamierzony – ogromną liczbę popularnych piosenek, takich jak *Streets of London*, *Let It Be*, *Puff the Magic Dragon*, *Down Under*, *Go West*, *No Woman No Cry*, *I Should Be So Lucky*, *Don't Look Back In Anger* i zapewne setki innych. W przypadku *Wariacji* „Enigma" najlepszym typem jest *Auld Lang Syne*. Kilku początkowych nut tematu Elgar używał później w listach do przyjaciół jako swego podpisu.

Żarcik pojawia się tylko na początku, dalszy ciąg utworu jest rozsądnie poważny, zawiera też następne zagadki-kryptogramy. Odwołuje się do bardzo osobistych sytuacji, znanych tylko kompozytorowi i jednej lub dwóm osobom z jego kręgu (m.in. żonie Alice i przyjacielowi Augustowi Jaegerowi). Do dziś rozwiązanie tych zagadek pozostaje w sferze domysłów, tym bardziej że sam Elgar podkreślał, iż *Waria-*

cje nie są szeregiem programowych obrazów, lecz autonomiczną muzyką, którą każdy może się cieszyć, nie przejmując się dyskretnymi sygnałami wysyłanymi przez kompozytora do wtajemniczonych. Dla porządku jednak podamy osoby, o które chodzi w poszczególnych wariacjach: I – Caroline Alice Elgar (żona kompozytora); II – Hew David Steuart-Powell (pianista amator, świetny kameralista); III – Richard Baxter Townshend (pisarz); IV – William Meath Baker (szwagier Townshenda); V – Richard Penrose Arnold (pianista amator); VI – Isabel Fitton (altowiolistka, uczennica Elgara; kompozytor otworzył dedykowaną jej wariację trudną etiudą na smyczkowanie); VII – Arthur Troyte Griffith (architekt, bliski przyjaciel Elgara); VIII – Winifred Norbury (sekretarz Worcester Philharmonic Society); IX – Nimrod (biblijny myśliwy; jest to gra z nazwiskiem Jaegera, które po niemiecku oznacza właśnie myśliwego); X – Dora Penny (przyjaciółka kompozytora; Elgar napisał do niej list w formie szyfru, który do dziś nie został złamany mimo wielu prób – Elgarowska towarzyska zabawa okazała się silniejszym szyfrem od wysublimowanych matematycznych maszyn używanych przez zawodowych kryptografów); XI – George Robertson Sinclair (organista w katedrze w Hereford); XII – Basil George Nevinson (sprawny wiolonczelista amator); XIII – Lady Mary Lygon (mecenaska muzyki); XIV – EDU (zdrobnienie imienia Eduard; w ten sposób do Elgara zwracała się jego żona Alice).

Ruben Gazarian, fot. archiwum artysty

Ruben Gazarian

Jest laureatem Internationaler Dirigentenwettbewerb Sir Georg Solti we Frankfurcie nad Menem (2002). W latach 2002–2018 pełnił funkcję dyrektora artystycznego i głównego dyrygenta Württembergisches Kammerorchester Heilbronn. W uznaniu dla osiągnięć artysty władze Heilbronnu uhonorowały go Złotą Monetą. Od 2015 r. Ruben Gazarian jest dyrektorem artystycznym Georgian Chamber Orchestra Ingolstadt. Jako dyrygent gościnny prowadził wiele znanych orkiestr, do których należą m.in. WDR Sinfonieorchester, hr-Sinfonieorchester, Symphoniker Hamburg, Deutsches Symphonie-Orchester Berlin, Orchestre National de Lyon, Jerusalem Symphony Orchestra, Israel Symphony Orchestra Rishon LeZion i Zürcher Kammerorchester.

Soyoung Yoon

Jest zwyciężczynią XIV Międzynarodowego Konkursu Skrzypcowego im. H. Wieniawskiego, a także laureatką Yehudi Menuhin International Violin Competition, International Tchaikovsky Competition, Queen Elisabeth Competition i International Violin Competition of Indianapolis. Skrzypaczka występowała m.in. z Deutsche Kammerphilharmonie Bremen, NDR Elbphilharmonie Orchester, Rosyjską Orkiestrą Narodową, Belgijską Orkiestrą Narodową, NOSPR, Trondheim Symfoniorkester oraz Zürcher Kammerorchester, współpracując z takimi dyrygentami, jak I. Bolton, K. Urbański, M. Nestorowicz, M. Tang i M. Vengerov. W 2012 r. założyła z V. Hertensteinem i B. Gregorem-Smithem Orion String Trio – zespół ten zdobył I nagrodę i nagrodę publiczności w 15. Migros-Kulturprozent Kammermusik-Wettbewerb. Artystka nagrała *Cztery pory roku* A. Piazzolli, a także – wraz K. Kogan i Korean Chamber Orchestra – *Koncert na skrzypce i fortepian* F. Mendelssohna Bartholdy'ego. Soyoung Yoon studiowała w National University of the Arts w Seulu, w Hochschule für Musik und Tanz Köln w klasie Z. Brona i w Zürcher Hochschule der Künste. Gra na skrzypcach J.B. Guadagniniego „ex-Bückeburg" (Turyn, 1773 r.).

Soyoung Yoon, fot. archiwum artystki

Organizator:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez: